



Politika Notu

Uluslararası Hukuk ve Siyasette İki Devletli Çözüm: Hukuki Temeller, Siyasi Gerçekler ve Adalet Sorunu

John B. Quigley

Yönetici Özeti

İki devletli çözüm, uluslararası politikada derin kökleri olan ancak siyasi ve pratik ciddi engellerle karşı karşıya kalan bir çözümdür. Filistin'in sınırları, Filistinliler tarafından değil, I. Dünya Savaşı'ndan sonra sömürgeci güçler tarafından çizilmiş ve bu da yüzyıllık bir anlaşmazlığa yol açmıştır. Uluslararası hukuk, mültecilerin geri dönüş hakkı ve İsrail yerleşimlerinin yasadışı olduğu da dahil olmak üzere Filistinlilerin haklarını onaylamaktadır. Ancak siyasi gerçekler- işgalin devamı, yerleşimlerin genişlemesi ve küresel düzeyde herhangi bir yaptırımın olmaması- kalıcı bir Filistin devleti kurulma olasılığını zayıflatmaktadır. Daha güçlü uluslararası önlemler alınmazsa, iki devletli çözüm uygulanamaz hale gelebilir ve geriye sadece adaletsiz ve istikrarsız alternatifler kalabilir. Aslında, bu model hem Filistinliler hem de İsrailliler nezdinde kamuoyunda güvenilirliğini kaybetmeye başlamıştır, bu da sorunun çözümü için gerekli çerçeveyi daha da zayıflatmaktadır.

Arka Plan

Filistin sorununun kökleri, Birinci Dünya Savaşı sonrası döneme kadar uzanmaktadır. 1920 yılının Aralık ayında, İngiltere ve Fransa, yasal yetkiye sahip olmamalarına rağmen, ikili anlaşmalar yoluyla Osmanlı Arap topraklarını bölüşmüştür. Filistin'de egemenlik kazanamayan İngiltere, Milletler Cemiyeti Sözleşmesi'nde belirtilen mandaterlik sistemini siyasi bir bahane olarak kullanarak bu toprakları hukuka aykırı bir şekilde elinde tutmuştur.

İngiltere, manda yönetimi süresince, 1917 tarihli meşhur Balfour Deklarasyonu'ndaki taahhüdüne uygun olarak, "Yahudi ulusal yurdu" kurulmasını teşvik ederek kitlesel göçü kolaylaştırmıştır ve böylece Filistin'in demografik yapısını değiştirmiştir. Demografik yapıyı değiştirmek, manda kapsamındaki yetkisini aşmak anlamına gelse de, bu hukuka aykırı politika, tarihsel olarak Filistin halkına ait olan topraklarda bir Yahudi devleti kurulması talebinin arkasındaki ana faktörlerden biri haline gelmiştir. Bu politikalar Filistinlilerin direnişiyle karşılaşmıştır, en önemlisi 1936 ayaklanmasıdır. İngiltere bu ayaklanmayı, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar, toplu cezalandırma, sivillere karşı yasadışı misillemeler ve Filistinli liderlerin zorla sürgüne gönderilmesi gibi uygulamalarla, çoğu zaman uluslararası insani standartları ihlal ederek yoğun askeri güçle bastırmıştır.

1947 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 181 sayılı Karar'ı, Taksim Planı'nı kabul etmiştir. Bu plan, Filistin'i Yahudiler ve Filistinliler arasında nüfus oranlarına göre adil olmayan bir şekilde bölmeyi önermektedir. Filistinliler ve Arap devletleri bu planı reddederken, Yahudi liderler 1948 yılında devlet kurduklarını ilan etmişlerdir ve planın öngördüğü alanların çok ötesine geçerek toprak kontrolünü genişletmişlerdir. Daha sonra, Nakba'ya (büyük felaket) yol açan askeri kampanyalar yürütülmüştür. Nakba, Siyonist yapıların planlı kontrolü altında gerçekleşen katliamlar sonrasında Filistinlilerin zorunlu toplu göçünü ifade etmektedir. Bu hususta Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararlarının hukuki açıdan bağlayıcı olmadığı unutulmamalıdır. 1964 yılında, tarihi Filistin'in bütününe bağımsızlığına kavuşturmak amacıyla Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) kurulmuştur. Ancak 1980'lere gelindiğinde FKÖ, tutumunu değiştirerek 1967'de İsrail'in işgal ettiği topraklarda (tarihi Filistin'in yaklaşık yüzde 22'si) bir Filistin devleti kurulmasını kabul etmiştir. Bu, her iki taraf arasında müzakereler için bir çerçeve oluşturan 1993 Oslo Anlaşmaları'nın yolunu açmıştır. Ancak, büyük ölçüde Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkı konusunun çözilememesi nedeniyle süreç kısa sürede başarısızlığa uğramıştır.

Fransız ve İngilizlerin kendi aralarındaki anlaşmalarının, Balfour Deklarasyonu'nun ve İngiltere'nin Filistin'deki demografik mühendisliğinin meşruiyeti hala oldukça tartışmalıdır. Benzer şekilde, 1947 Taksim Planı, Genel Kurul'un sadece bir tavsiyesi olduğundan devlet kurmak için bağlayıcı bir yasal dayanak oluşturamaz. Bu bağlamda, İsrail'in yerleşim politikası, 1967 sınırları da ihlal ederek uygun olsa bile, yaşayabilir bir Filistin devletinin önündeki en büyük engel haline gelmiştir. El projesi de dahil olmak üzere Batı Şeria ve Doğu Kudüs'te devam eden büyük ölçekli yerleşim inşaları, Gazze'deki mevcut politikalarla birleştiğinde, Filistin devletinin kurulması için gerekli olan toprak ve demografik olanakları fiilen ortadan kaldırmaktadır.

Temmuz 2024'te Uluslararası Adalet Divanı, İsrail'in Filistin topraklarını işgalinin hukuki dayanağı olmadığını ve uluslararası hukuk uyarınca süresiz olarak sürdürülemeyeceğini teyit eden bir Danışma Görüşü yayınladı. Mahkeme, yerleşim yerleri ve ilhak önlemlerinin uluslararası hukuku ciddi şekilde ihlal ettiğini vurguladı.

Yukarıda aktarılan arka plan çerçevesinde günümüzde üç senaryo ortaya çıkmaktadır: Egemen bir Filistin devletinin kurulması, iki devletli çözüm veya İsrail'in tarihsel olarak Filistin topraklarının tamamı üzerinde tam kontrol sahibi olması- sonuncusu giderek fiili durum haline gelmektedir.



2025 yılında, çok sayıda devletin Filistin devletini tanımak için somut adımlar atmaya hazır olduğunu ifade ettiği New York Deklarasyonu'nun kabul edilmesi, uluslararası alanda Filistin lehine yeni bir ivme yakalandığını göstermektedir. Günümüzde, giderek artan sayıda AB ülkesi Filistin devletini tanıdığını ifade etmektedir, ancak tanıma tek başına tam anlamıyla bir Filistin devletinin kurulması için yeterli değildir. İsrail'e caydırıcı yaptırımlar uygulamak gibi somut önlemler alınmadığı takdirde, tanıma sadece sembolik değeri olan diplomatik bir adım olarak kalma riski taşımaktadır. BM Güvenlik Konseyi önderliğindeki uluslararası kolektif güvenlik mekanizması tarafından uluslararası hukuk normlarının güçlü bir şekilde uygulanmaması halinde, tanınacak bir Filistin devleti kalmayabilir. Aslında, İsrail'in yasadışı işgali ve ilhakının, çeşitli yönlerden uluslararası hukukun jus cogens (emredici) normlarının ihlali olduğu için, tüm devletlerin bunu tanımama yükümlülüğü olduğu vurgulanmalıdır.

Politika Sonuçları ve Öneriler

1. Uluslararası Hukuk İlkelerinin Yeniden Doğrulanması: Devletler, 2004 ve 2024 Uluslararası Adalet Divanı Danışma Görüşlerinde vurgulandığı üzere, İsrail yerleşimlerinin yasadışı olduğunu ve işgalin hiçbir hukuki dayanağı olmadığını ısrarla vurgulamalıdır.

2. Tanımadan Uygulamaya Geçiş: Filistin devletinin tanınması sembolik olarak önemli olmakla birlikte, yasadışı yerleşimlerin genişlemesini durdurmak için BM Güvenlik Konseyi ve her bir devlet tarafından yaptırımlar veya diğer hesap verebilirlik mekanizmaları da dahil olmak üzere somut uygulama önlemleri alınmalıdır.

3. Filistinlilerin Kendi Kaderini Tayin Hakkı ve Geri Dönüş Hakkının Korunması: Uygulanabilir bir iki devletli çözüm, Uluslararası Adalet Divanı (ICJ) tarafından defalarca teyit edildiği üzere, Filistinlilerin tartışmasız kendi kaderini tayin hakkına dayalı olarak toprak bütünlüğünün, egemenliğin ve geri dönüş hakkının uygulanmasının garanti edilmesini gerektirir.

4. Apartheid Sonuçlarını Reddetmek: Uluslararası toplum, İsrail'in Filistinlilere eşit haklar tanımadan kontrolünü sürdürdüğü senaryoları ve Filistin topraklarında başka bir apartheid rejiminin sağlamaştırılmasını aktif olarak gayrimeşru kılmalıdır.

5. Çok Taraflı Eylemi Güçlendirmek: 2025 New York Deklarasyonu gibi girişimlerden yola çıkarak, devletler ilân edilen desteğin ötesine geçmek ve uluslararası hukuka uyumu sağlamak için çok taraflı çabaları koordine etmelidir.

Sonuç

Filistin sorununun kökleri, Arap topraklarını hukuka aykırı bir şekilde bölerek Filistin halkının rızası olmadan Filistin'in demografik ve siyasi geleceğini yeniden şekillendiren Britanya'nın sömürgeci kararlarına dayanmaktadır. O zamandan beri, Balfour Deklarasyonu ve Britanya'nın baskısından BM Taksim Planı'na ve İsrail'in yerleşim genişlemesine maddi destek vermeye kadar, dışardan dayatılan politikalar Filistinlilerin kendi kaderini tayin etme hakkını ve dolayısıyla egemenliğini sistematik olarak zayıflatmıştır. Filistin'in tanınması önemli olmakla birlikte, anlamlı uluslararası önlemlerle eşleştirilmelidir.



Aksi takdirde, iki devletli çözüm olasılığı ortadan kalkacak ve geriye sadece kalıcı eşitsizlik ve egemenlik gerçeği kalacak, bu da modern uluslararası hukukun en temel normlarının anlamını yitirmesine yol açacaktır.

Uluslararası hukuk, Filistin devletinin kurulması ve Filistinlilerin topraklarına geri dönme hakkı için sağlam bir zemin sunmaktadır, ancak siyasi irade ve kararlı bir icraat olmadan adalet ulaşılamaz kalacaktır. Uluslararası toplumun önünde duran seçim, iki devletli çözümün mükemmel olup olmadığı değil alternatiflerin -sürekli işgal veya apartheid- kurallara dayalı uluslararası düzende kabul edilebilir olup olmadığıdır.

Yazar Hakkında

John B. Quigley, Ohio State Üniversitesi Moritz Hukuk Fakültesi'nde Hukuk Profesörüdür. 1969 yılında Ohio State Üniversitesi'ne katılmadan önce Moskova Devlet Üniversitesi'nde araştırmacı, Harvard Hukuk Fakültesi'nde ise karşılaştırmalı hukuk alanında araştırma görevlisi olarak görev yapmıştır. Uluslararası insan hakları alanında etkin çalışmalar yürüten Quigley, insan hakları, Birleşmiş Milletler, savaş ve barış, Doğu Avrupa hukuku, Afrika hukuku ve Arap-İsrail çatışması konularında çok sayıda eser kaleme almıştır.



ortadoguvakfi



ortadogu.vakfi



ortadoguvakfi.org.tr



info@ortadoguvakfi.org.tr